

Tilburg University

Jongeren lezen omdat het leuk is, niet omdat het moet!

Broeder, P.; Stokmans, M.J.W.

Published in:
De stralende lezer

Publication date:
2011

Document Version
Early version, also known as pre-print

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Broeder, P., & Stokmans, M. J. W. (2011). Jongeren lezen omdat het leuk is, niet omdat het moet! Een internationale vergelijking van leesgedrag van jongeren in Peking, Kaapstad en Nederland. In F. Hakemulder (Ed.), *De stralende lezer: Wetenschappelijk onderzoek naar de invloed van het lezen* (pp. 233-252). Eburon.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

JONGEREN LEZEN OMDAT HET LEUK IS, NIET OMDAT HET MOET! EEN INTERNATIONALE VERGELIJKING VAN HET LEESGEDRAG VAN JONGEREN IN PEKING, KAAPSTAD EN NEDERLAND

PETER BROEDER EN MIA STOKMANS

Universiteit van Tilburg
Postbus 90153
5000 LE Tilburg
peter@broeder.com
m.j.w.stokmans@uvt.nl

Peter Broeder en **Mia Stokmans** zijn verbonden aan de Universiteit van Tilburg. Zij verrichten internationaal vergelijkend onderzoek naar antecedenten van cultuurparticipatie (waaronder lezen en gebruik van nieuwe media) met de focus op zowel de verwerving als de effecten van cognitieve competenties en gedragsrepertoires verkregen via primaire en secundaire socialisatieprocessen.

SAMENVATTING

Dit is een internationale studie van het leesgedrag en de leesattitude van jongeren in Europa (Nederland), China (Peking), en Zuid-Afrika (Kaapstad). De *theorie van het beredeneerde gedrag* (Ajzen, 1991) verschaft een bruikbaar kader voor een beter inzicht in de factoren die het leesgedrag van jongeren bepalen. Drie determinanten zijn onderzocht: de leesattitude, de subjectieve norm (d.i., de sociale druk om te lezen), en zelf-efficiëntie (zoals de inschatting van de eigen leesvaardigheid en de geschiktheid van het boekenaanbod).

De meeste jongeren in de drie landen lezen vaak in de vrije tijd. In het algemeen is de hedonistische leesattitude de beste voorspeller van leesomvang: jongeren die lezen leuk vinden en zich kunnen inleven in de wereld van het boek lezen meer. Dit geldt voor jongeren in alle drie de landen, Jongeren lezen meestal niet boeken

in de vrije tijd omdat ze denken dat dat goed is voor school of omdat dat goed is voor de eigen persoonlijke ontwikkeling.

De ouders en de vrienden van de jongeren vinden het lezen van boeken een verstandige besteding van de vrije tijd. Maar de mate waarin de jongeren geneigd zijn het gedrag van hun ouders en vrienden na te volgen verschilt opmerkelijk tussen de drie landen.

JONGEREN LEZEN OMDAT HET LEUK IS, NIET OMDAT HET MOET!

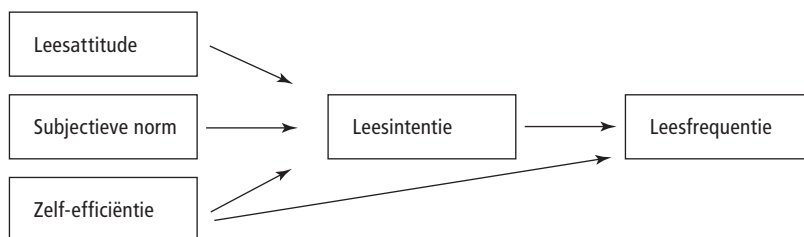
EEN INTERNATIONALE VERGELIJKING VAN HET LEESGEDRAG VAN JONGEREN IN PEKING, KAAPSTAD EN NEDERLAND

INLEIDING

Fascinerend en veelvuldig onderzocht is het leesgedrag van jongeren. Docenten, beleidsmakers, en ook ouders uiten vaak hun ongenoegen over jongeren die te weinig tijd aan lezen besteden in hun vrije tijd. Verontrustend wordt dan gewezen op het aangetoonde effect van leesgedrag op leesvaardigheid: wie meer leest, leest beter! De mate waarin jongeren lezen in de vrije tijd kan een verklaring zijn voor verschillen in omvang van woordenschat en leesvaardigheid, maar kan ook verschillen verklaren in de mate waarin jongeren slagen op school. Voor het ontwikkelen van effectieve leesprogramma's is het van belang om vast te stellen welke factoren de meeste invloed hebben op leesgedrag. De onderhavige studie is een internationale vergelijking van het leesgedrag en de leesattitude van jongeren in Europa (Nederland), China (Peking), en Zuid-Afrika (Kaapstad).

EEN MODEL VOOR HET VERKLAREN VAN LEESGEDRAG

In deze studie gebruiken we de sociaal-psychologische *theorie van het beredeneerde gedrag* (Ajzen, 1991) als raamwerk om inzicht te krijgen in de volgende drie determinanten van leesfrequentie (zie figuur 1): de leesattitude, de subjectieve norm (d.i. de sociale druk om te lezen), en zelf-efficiëntie (dat is onder meer de inschatting van de eigen leesvaardigheid en de geschiktheid van het boekenaanbod. We zullen eerst deze drie determinanten toelichten.

FIGUUR 1 | THEORIE VAN HET BEREDENEERDE GEDRAG (AJZEN, 1991)

LEESATTITUDE

Een leesattitude is een aangeleerde houding om op een consistent gunstige of ongunstige wijze te reageren op 'lezen in de vrije tijd'. Deze aangeleerde houding kent een utilitaire en hedonistische component (Batra en Athola, 1990; Voss, Spangenberg en Grohmann, 2003). De utilitaire leesattitude omvat de opinie dat lezen nuttig is, zoals nuttig voor school en de schoolcarrière (schoolfunctie), en nuttig voor de verdere persoonlijke ontwikkeling (ontplooingsfunctie). De hedonistische leesattitude bevat de opinie dat lezen plezierig is, omdat de lezer zich amuseert (plezierfunctie), in het verhaal duikt, meeleeft met de hoofdpersoon of zich inleeft in het verhaal (inlevingsfunctie) (Holbrook en Hirschman, 1982). Een essentiële eigenschap van een attitude is dat het is gebaseerd op directe en indirecte ervaringen met het attitude object, dus met het lezen van boeken in de vrije tijd. De directe ervaringen van de jongere zijn verkregen door zelf te lezen, terwijl de indirecte ervaringen aan de jongere worden gecommuniceerd door wat anderen zeggen of doen. Indirecte ervaringen kunnen opgedaan zijn via de ouders, via docenten maar ook via de *peergroep* (zoals vrienden) en geven in feite aan waarop iemand kan letten als zelf een boek wordt gelezen. De *theorie van het beredeneerde gedrag* (Ajzen, 1991) veronderstelt een positieve relatie tussen leesattitude en vrijetijdslezen: hoe hoger de leesattitude, des te hoger het belang is dat aan lezen wordt toegekend, en des te hoger de waarschijnlijkheid dat iemand zal lezen op een specifiek moment, en dus des te hoger de leesomvang.

SUBJECTIEVE NORM

De subjectieve norm betreft de sociale druk die iemand ervaart om het leesgedrag juist wel of juist niet te doen. Het gaat om de individuele perceptie van de mate waarin belangrijke andere personen vinden hoe iemand zich moet gedragen. Dus zowel de heersende norm zelf als de geneigdheid om toe te geven aan deze norm is van belang. In het geval van vrijetijdslezen, wordt de invloed van drie belangrijke sociale groepen onderkend (Stalpers, 2005): familieleden, docenten, en de *peergroep*.

(vrienden en vriendinnen). Hoewel uit onderzoek wel blijkt dat de invloed van docenten gering is (voor Nederland: zie Stalpers, 2005; voor China: zie Hugen, 2009). De mening over het lezen van fictie in de vrije tijd kan op twee manieren kenbaar gemaakt worden aan de jongere, namelijk expliciet en impliciet. Bij de expliciete subjectieve norm wordt de leeshouding verbaal geuit en is er sprake van een doelbewuste stimulering van het leesgedrag. In het geval van de impliciete subjectieve norm wordt de leeshouding kenbaar gemaakt door daadwerkelijk gedrag. In deze vorm geschiedt de socialisatie via 'imitatie' (Leseman en De Jong, 1998) en het bevorderen van het lezen vindt meer of minder onbewust plaats door het frequent geven van voorbeelden.

ZELF-EFFICIËNTIE

Zelf-efficiëntie (Bandura, 1977) of waargenomen gedragscontrole betreft de inschatting door de persoon zelf van de mate om daadwerkelijk in staat te zijn het beoogde gedrag te vertonen. Het verwijst naar de eigen inschatting van de aan- of afwezigheid van benodigde bronnen en kansen om het beoogde gedrag uit te kunnen voeren. Het betreft niet een objectief kenmerk, maar de perceptie van de persoon. De bronnen en kansen omvatten zowel de leesvaardigheid als de beschikbaarheid van 'geschikte' en interessante boeken (Stalpers, 2005).

CULTURELE VERSCHILLEN

In de meeste studies, is leesattitude de belangrijkste factor waarmee verschillen in leesgedrag worden verklaard (Van Schooten en De Gloppe, 2002; Stokmans, 2003). Vergelijkbare resultaten zijn gevonden voor andere onderzoeksdomeinen (Ajzen, 1991; Terry en Hogg, 1996). In het algemeen zijn deze bevindingen niet verrassend, aangezien deze studies meestal zijn uitgevoerd voor Westerse individualistische samenlevingen. Culturele verschillen tussen samenlevingen kunnen worden uitgedrukt op ondermeer de dimensie individualistisch-collectivistisch (cf. Hofstede, 2001). Deze culturele vergelijking verwijst naar voorschriften (ten aanzien van regels en opvattingen) en verwachtingen die in een samenleving bestaan over de relatie tussen enerzijds het individu (de attitude component) en anderzijds de collectieve groep (de subjectieve norm component). Leden van individualistische culturen zijn geneigd om zichzelf te definiëren als zelfstandig en onafhankelijk van de groep. Daarentegen collectivistische culturen benadrukken het handhaven van harmonie en het vast te houden aan het groepsbelang ook al gaat dat ten koste van het eigen individuele belang. In verschillende studies blijkt dat leden van collectivistische culturen meer geneigd zijn zich te voegen naar de mening van anderen (Bond en Smith, 1996; Tamis-LeMonda e.a., 2007), en zich ook minder willen onderscheiden

van anderen (Heine e.a., 1999; Kim en Markus, 1999), in vergelijking met leden van individualistische culturen. In westerse, individualistische samenlevingen staat het (geringe) effect van de subjectieve norm in socialisatieprocessen (indirecte ervaringen), meestal los van de attitude component. Het aantoonbare effect van de subjectieve norm is dan dat de sociale omgeving iemands (lees)gedrag kan bevorderen dan wel afremmen, onafhankelijk van iemands attitude. De invloed van de subjectieve norm zal groter zijn in collectivistische samenlevingen als China (zie Yu Hui, 2007) en Zuid-Afrika. De invloed van de subjectieve norm zal kleiner zijn in een westers, individualistisch land als Nederland.

METHODE

ONDERZOEKSVRAGEN

Deze studie onderzoekt het vrijetijdslezen van jongeren in Nederland, Peking en Kaapstad. Meer specifiek worden de volgende onderzoeksvragen onderscheiden:

- Wat is de omvang van vrijetijdslezen door jongeren?
- Hoe kan hun vrijetijdslezen worden verklaard?

ONDERZOEKSPOPULATIE

In de periode 2007-2010 zijn drie vergelijkbare surveys uitgevoerd op drie continenten. Het totaal aantal jongeren dat heeft deelgenomen aan deze surveys is 2173. De Nederlandse onderzoekspopulatie bestond uit 1184 jongeren van 2 basisscholen en 21 scholen voortgezet onderwijs. De gemiddelde leeftijd van de 576 jongens en 593 meisjes was 14 (s.d.=1,98). In Peking namen 643 jongeren deel aan de leessurvey. Vier scholen (378 jongeren) waren in de stedelijke districten Haidan, Dongcheng en Xicheng. Drie andere scholen (265 jongeren) waren in de landelijke districten Huai, Rou, Shunyi en Miyun. De gemiddelde leeftijd van de 231 Chinese jongens en de 391 Chinese meisjes was 15 (s.d.=1,83). In Zuid-Afrika namen 346 jongeren deel aan de leessurvey. Hun scholen waren in drie townships in Kaapstad: Langa, Khayelisha en Delft. De gemiddelde leeftijd van de Zuid-Afrikaanse jongeren was 14 (s.d.=1,48). Er waren 143 Zuid-Afrikaanse jongens en 197 Zuid-Afrikaanse meisjes in de onderzoekspopulatie.

VRAGENLIJST

Op basis van ervaringen opgedaan in eerdere grootschalige surveys onder Nederlandse jongeren (cf. Stokmans, 2007) is een vragenlijst ontwikkeld en aangepast voor Peking en Kaapstad. De vragenlijsten zijn afgenomen op school. De jongeren is gevraagd om in de gaten te houden dat de vragen gaan over leesboeken

(‘storybooks’) die ze voor hun plezier lezen, niet over studieboeken op school, en ook niet over hobbyboeken en tijdschriften. In de toelichting op vragenlijst voor de Chinese jongeren is expliciet vermeld dat het om lezen in het Chinees gaat, en dus niet over lezen in andere talen zoals Engels. De Nederlandse vragenlijst was in het Nederlands, de moedertaal van de meeste jongeren. De Chinese vragenlijst was in twee talen: Mandarijn-Chinees en Engels. De Zuid-Afrikaanse vragenlijst was in Engels.

RESULTATEN

HOE VAAK WORDT GELEZEN?

Een overzicht van de leesfrequentie gerapporteerd door de jongeren (*Hoe vaak lees je een leesboek?* en *Wanneer heb je voor het laatst een leesboek uitgelezen?*) staat in tabel 1.

TABEL 1 | FREQUENTIE LEESGEDRAG (N TOTAAL = 2173 JONGEREN)

	Nederland (N=1184)	China (N=643)	Zuid-Afrika (N=346)
HOE VAAK LEES JE IN EEN LEESBOEK?			
Bijna elke dag	217 (19%)	230 (37%)	155 (45%)
Met tussenpozen van een paar dagen	183 (16%)	226 (36%)	127 (40%)
Met tussenpozen van een week	110 (10%)	83 (13%)	22 (7%)
Met tussenpozen van een maand	127 (11%)	45 (7%)	6 (2%)
Met tussenpozen van een paar maanden	170 (15%)	32 (5%)	2 (1%)
Met tussenpozen van een half jaar of meer	337 (29%)	14 (2%)	4 (1%)
WANNEER HEB JE VOOR HET LAATST EEN LEESBOEK UITGELEZEN?			
1 week of korter geleden	308 (26%)	443 (71%)	219 (68%)
2 à 3 weken geleden	203 (17%)	96 (15%)	53 (17%)
Ongeveer 1 maand geleden	135 (12%)	52 (8%)	24 (8%)
Ongeveer 2 à 3 maanden geleden	111 (10%)	20 (3%)	6 (2%)
Ongeveer 4 à 6 maanden geleden	100 (9%)	9 (1%)	5 (2%)
Langer dan een half jaar geleden	309 (27%)	8 (1%)	15 (5%)

Tabel 1 laat zien dat de meeste jongeren vaak lezen: 45% van de Zuid-Afrikaanse jongeren, 37% van de Chinese jongeren en 19% van de Nederlandse jongeren besteden vrijwel elke dag tijd aan het lezen van vrijetijdsboeken. Opmerkelijk infrequent is het leesgedrag van een aantal Nederlandse jongeren; 44% van de Nederlandse jongeren zegt dat ze een vrijetijdsboek lezen met tussenpozen van een paar

maanden (of meer). Ongeveer een derde van de Zuid-Afrikaanse jongeren (68%) en de Chinese jongeren (71%) heeft een week of minder geleden een vrijetijdsboek uitgelezen. Opnieuw is de leesfrequentie van de meeste Nederlandse jongeren lager: zo heeft bijvoorbeeld 27% van de Nederlands jongeren langer dan een half jaar geleden een leesboek uitgelezen.

HOEEVEL WORDT GELEZEN?

Tabel 2 geeft een overzicht van de leesomvang (*Hoeveel leesboeken?* en *Hoeveel tijd is besteed aan lezen?*).

TABEL 2 | HOEEVELHEID LEESGEDRAG (N TOTAAL = 2173 JONGEREN)

	Nederland (N=1184)	China (N=643)	Zuid-Afrika (N=346)
HOEEVEL LEESBOEKEN LEES JE IN JE VRIJE TIJD?			
1 of meerdere boeken per week?	151 (13%)	208 (33%)	181 (52%)
1 boek per 2 à 3 weken	209 (18%)	187 (30%)	80 (25%)
1 boek per maand	151 (13%)	135 (21%)	21 (6%)
1 boek per 2 à 3 maanden	148 (13%)	62 (10%)	5 (1%)
1 boek per 4 à 6 maanden	143 (12%)	21 (3%)	27 (8%)
Minder dan 1 boek per half jaar	354 (31%)	17 (3%)	13 (4%)
HOEEVEL TIJD HEB JE VORIGE WEEK BESTEED AAN HET LEZEN VAN LEESBOEKEN?			
Meer dan 5 uur	73 (6%)	96 (15%)	34 (11%)
3 uur tot 5 uur	75 (6%)	104 (17%)	34 (11%)
1 ½ tot 3 uur	111 (10%)	118 (19%)	41 (13%)
1 tot 1 ½ uur	106 (9%)	97 (15%)	35 (11%)
½ uur tot 1 uur	130 (11%)	115 (18%)	60 (19%)
½ uur of korter	112 (10%)	57 (9%)	91 (28%)
Geen tijd	56 (48%)	42 (7%)	27 (8%)

De jongeren in alle drie de landen besteden veel tijd aan het lezen van leesboeken in de vrije tijd. Tabel 2 laat zien dat 52% van Zuid-Afrikaanse jongeren elke week 1 leesboek of meer leest, en 22% van hen besteedde de afgelopen week meer dan 3 uur aan het lezen van leesboeken. Voor de Chinese jongeren komt het volgende patroon naar voren: 33% leest 1 boek of meer per week, en 32% van hen besteedde de afgelopen week meer dan 3 uur aan het lezen van leesboeken. Echter, leest slechts 13% van de Nederlandse jongeren 1 boek of meer per week; zelfs 48% van de Nederlands jongeren zegt de afgelopen week helemaal geen tijd aan het lezen van leesboeken te hebben besteed.

De vier vragen over leesgedrag (dus over leesfrequentie en over leesomvang) zijn samen genomen in een maat voor leesomvang. Omdat het aantal vooraf geformuleerde antwoordmogelijkheden verschilt bij deze vier vragen, zijn de scores op iedere vraag gestandaardiseerd (z-scores), waarna een gemiddelde berekend is. Dit betekent dat elke vraag in de totaalscore in dezelfde mate wordt gewogen. De interne consistentie van de samengestelde maat voor leesgedrag is goed (Cronbach's $\alpha = ,892$). Tabel 3 geeft de uitkomsten van een ANOVA waarmee de verschillen in leesomvang tussen de drie groepen jongeren kan worden getest.

TABEL 3 | GEMIDDELDE LEESOMVANG VAN DE JONGEREN UITGEDRUKT IN Z-SCORES
(S.D. TUSSEN HAAKJES)

	Nederland	China	Zuid-Afrika	F-waarde
LEESOMVANG	-,398 (,91)	,486 (,54)	,481 (,41)	365,600

De vergelijkende analyse laat zien dat de leesomvang van de jongeren in de drie landen niet hetzelfde is ($F(2,2138)=365,60$, $p<,000$). De leesomvang van de Nederlandse jongeren is significant (Scheffé; $p<0,05$) lager dan de leesomvang van de Chinese en Zuid-Afrikaanse jongeren. Er is geen significant verschil tussen de leesomvang van de Chinese jongeren en de Zuid-Afrikaanse jongeren.

Verschillen in leesattitude

De leesattitude van de Chinese en Zuid-Afrikaanse jongeren is hoger dan de Nederlandse jongeren: op alle aspecten van hun utilitaire en hedonistische leesattitude (zie tabel 4).

TABEL 4 | GEMIDDELDE LEESATTITUDE VAN DE JONGEREN OP EEN 5-PUNTSSCHAAL
(S.D. TUSSEN HAAKJES)

	Netherland	China	Zuid-Afrika	F-waarde
HEDONISTISCH ATTITUDE				
Globaal-hedonistisch	3,17 (1,06)	4,16 (,70)	4,36 (,58)	369,73
Plezierfunctie	3,37 (1,10)	3,69 (,80)	3,37 (1,20)	21,93
Inlevingsfunctie	2,99 (,94)	3,68 (,86)	3,44 (1,21)	110,42
UTILITAIRE ATTITUDE				
Globaal-utilitair	3,36 (,87)	4,24 (,66)	4,32 (,59)	366,79
Schoolfunctie	3,43 (,89)	3,79 (,72)	3,70 (1,25)	35,49
Ontplooiingsfunctie	2,87 (,96)	3,87 (,76)	3,64 (1,20)	260,72

Voor wat betreft de utilitaire leesattitudes, zijn de scores van de Nederlandse jongeren het laagst (significantie $p < 0,05$): zowel voor de globale utilitaire leesattitude als voor de specifieke utilitaire functies. De Chinese en de Zuid-Afrikaanse jongeren hebben eenzelfde hoge utilitaire leesattitude. Maar, de Chinese jongeren scoren zelfs hoger op de ontplooiingsfunctie (*lezen verbetert de resultaten op school*).

Ook voor de hedonistische leesattitude kunnen verschillen tussen de groepen worden opgemerkt. Opnieuw scoren de Nederlandse jongeren significant lager (op alle aspecten van de hedonistische leesattitude). De verschillen tussen de Chinese jongeren en de Zuid-Afrikaanse jongeren zijn groter bij de hedonistische leesattitude; de Chinese jongeren scoren hoger op de hedonistische inlevingsfunctie, terwijl de Zuid-Afrikaanse jongeren hoger scoren op de globale hedonistische leesattitude. Ze hebben dezelfde score voor de plezierfunctie van lezen. Wederom komt dus eenzelfde algemene patroon naar voren dat de Chinese jongeren een hogere positieve leesattitude hebben dan de Nederlandse jongeren.

SUBJECTIEVE NORM

Tabel 5 geeft een overzicht van de waargenomen subjectieve norm van de Nederlandse, Chinese en Zuid-Afrikaanse jongeren. Het betreft zowel de waargenomen subjectieve norm zelf (impliciet en expliciet) als de neiging toe te geven aan de subjectieve norm van familieleden (ouders) en peers (vrienden).

TABEL 5 | INSCHATTING VAN DE SUBJECTIEVE NORM VAN FAMILIE EN VRIENDEN OP EEN 5-PUNTSSCHAAL (S.D. TUSSEN HAAKJES)

	Nederland	China	Zuid-Afrika	F-waarde
SUBJECTIEVE NORM OUDERS				
Impliciete norm ouders	1,77 (.70)	2,14 (.70)	2,24 (.61)	95,82
Expliciete norm ouders	3,81 (.74)	3,95 (.68)	4,26 (.86)	40,54
Toegeven aan norm ouders	2,30 (1,18)	2,99 (1,25)	3,43 (1,74)	119,38
SUBJECTIEVE NORM PEERS				
Impliciete norm peers	1,58 (.60)	2,53 (.81)	2,23 (.58)	418,92
Expliciete norm peers	2,94 (1,08)	3,91 (.77)	4,10 (.91)	270,27
Toegeven aan norm peers	2,34 (1,15)	3,31 (1,21)	3,35 (1,69)	134,59

Gelet op de invloed van de subjectieve norm van de ouders op het leesgedrag van de jongeren, valt op dat zowel voor de impliciete norm (*wat de ouders zelf doen*) als de expliciete norm (*wat de ouders zeggen dat de jongeren moeten doen*) de scores het laagste zijn voor de Nederlandse jongeren en het hoogste voor de Zuid-Afrikaanse

jongeren. Hetzelfde patroon kan worden opgemerkt voor de neiging van de jongeren om toe te geven aan de subjectieve norm van de ouders: de Nederlandse jongeren scoren het laagst en de Zuid-Afrikaans jongeren scoren het hoogst. Dit effect was te verwachten op basis van de individualistische/collectivistische culturele verschillen. De subjectieve norm door de ouders van de Nederlandse jongeren verschilt significant van de subjectieve norm door de ouders van de Chinese and Zuid-Afrikaanse jongeren. De analyse van de subjectieve norm van de *peergroep* (*vrienden*) geeft vergelijkbare resultaten. De Nederlands jongeren ervaren de laagste impliciete en expliciete norm en ook hun neiging om hieraan toe te geven is het laagst. De Zuid-Afrikaanse jongeren ervaren de hoogste expliciete norm en ook hun neiging om hieraan toe te geven is hoog. De Chinese jongeren daarentegen ervaren de hoogste impliciete norm. De subjectieve norm van vrienden, geeft significante verschillen voor de impliciete en expliciete subjectieve norm. Het verschil tussen de Chinese jongeren en de Zuid-Afrikaanse jongeren om toe te geven aan de subjectieve norm vrienden is niet significant.

GESCHIKTHEID VAN HET BOEKENAANBOD

De geschiktheid van het boekenaanbod is vastgesteld door de jongeren een reactie te vragen op de volgende twee beweringen: *Er zijn veel leesboeken voor jongeren zoals ik* en *Er zijn genoeg leesboeken die me leuk lijken*. De jongeren konden het (on)eens zijn op een vijfpuntsschaal. De twee vragen zijn samengenomen in één variabele. Tabel 6 geeft de uitkomsten van een ANOVA waarmee de door de jongeren waargenomen verschillen in geschiktheid van het boekenaanbod worden getest.

TABEL 6 | GESCHIKTHEID VAN HET BOEKENAANBOD EN LEESVAARDIGHEID UITGEDRUKT OP EEN VIJFPUNTSSCHAAL (S.D. TUSSEN HAAKJES)

	Nederland	China	Zuid-Afrika	F-waarde
Boekenaanbod	3,83 (,99)	3,92 (,94)	3,84 (1,22)	1,43
LEESVAARDIGHEID				
Vergeleken met vrienden	-,15 (,89)	0,08 (,77)	0,81 (,98)	157,81
Lezen is gemakkelijk	3,68 (,86)	3,07 (,88)	2,88 (1,10)	151,42

Uit de analyse blijkt dat het oordeel over de mate waarin het boekenaanbod geschikt is niet verschilt ($F(2,2123)=1,43$, $p=,239$). De drie groepen jongeren zijn positief over het boekenaanbod. Hoewel er opmerkelijke verschillen zijn tussen de Zuid-Afrikaanse jongeren.

ZELF-EVALUATIE LEESVAARDIGHEID

Voor het vaststellen van de leesvaardigheid van de jongeren zijn twee maten gehanteerd. Allereerst is de jongeren gevraagd een inschatting te maken met de volgende twee vragen: *Hoe goed ben je in lezen in vergelijking met je klasgenoten?* en *Je mag je vaardigheid in lezen ook een rapportcijfer geven, op een schaal van 1 tot 10*. Bovendien is de jongeren gevraagd naar de mate waarin ze problemen hebben met lezen voor school. Er blijkt een marginale correlatie te zijn tussen enerzijds de eigen-evaluatie van de leesvaardigheid en anderzijds de mate waarmee problemen worden ervaren met lezen voor school ($r=0,11$; $p<0,05$). Daarom zijn beide leesvaardigheidsmaten meegenomen in verdere analyses.

Tabel 6 laat de groepsgemiddelden zien voor de zelf-ingeschatte leesvaardigheid. Het is opmerkelijk dat de Zuid-Afrikaans jongeren zichzelf het hoogste inschatten. De Nederlandse en Chinese jongeren geven een lagere inschatting van hun leesvaardigheid. Uit een ANOVA blijkt dat de verschillen tussen de drie groepen jongeren significant zijn. Ook voor de eerste leesvaardigheidsmaat (*lezen is gemakkelijk*) zijn de verschillen tussen de drie groepen significant. Voor de tweede leesvaardigheidsmaat (*leesvaardigheid vergeleken met peers*) geven de Zuid-Afrikaanse jongeren zichzelf een hoger cijfer. Er is een significant verschil tussen hen en de Chinese en Nederlandse jongeren die zichzelf ook hier op eenzelfde lager niveau inschatten.

TABEL 7 | CORRELATIES TUSSEN ONDERDELEN VAN DE THEORIE VAN HET BEREDENEERDE GEDRAG EN LEESOMVANG

	Nederland	China	Zuid-Afrika
LEESATTITUDE			
Globaal-hedonistisch	,726	,388	,140
Plezierfunctie	,565	,321	,191
Inlevingsfunctie	,404	,289	,157
Globaal-utilitair	,661	,285	,127
Schoolfunctie	,366	,273	,116
Ontplooingsfunctie	,346	,299	,162
SUBJECTIEVE NORM			
Expliciete norm familie	,372	,079	,009
Impliciete norm familie	,474	,208	,008
Expliciete norm vrienden	,376	,166	,034
Impliciete norm vrienden	,415	,269	,023
ZELF EFFICIËNTIE			
Boekenaanbod	,367	,352	,174
Leesvaardigheid (relatief)	,310	,442	,062
Leesvaardigheid (gemak)	,137	,093	,036
LEEFTIJD	-,289	-,217	-,110

DETERMINANTEN VAN LEESOMVANG

Een nog beter beeld van de determinanten van leesomvang wordt verkregen door een specifieke analyse van de componenten in de *theorie van het beredeneerde gedrag*. Tabel 7 laat zien dat de correlaties tussen leesattitude en leesomvang het hoogste zijn bij de Nederlandse jongeren en het laagste bij de Zuid-Afrikaanse jongeren. Dezelfde observatie kan worden gemaakt voor de subjectieve norm en voor leeftijd, en in mindere mate ook voor zelf-efficiëntie. Voor alle drie de groepen geldt echter dat leesattitude de belangrijkste voorspeller is van leesomvang.

TABEL 8 | EFFECTEN VAN DE ONDERDELEN VAN DE THEORIE VAN HET BEREDENEERDE GEDRAG OP LEESOMVANG

	Nederland		China		Zuid-Afrika	
	b	β	b	β	b	β
Sekse	-,062**	-,051	-,009	-,011	-,055	-,106
Leeftijd	-,071***	-,161	-,039***	-,131	-,005	-,018
<i>R2 verandering</i>	,140***		,077 ***		,022*	
LEESATTITUDE						
Globaal-hedonistisch	,378***	,429	,186***	,231	,102	,139
Plezierfunctie	,029***	,035	,048	,068	,061	,182
Inlevingsfunctie	,029	,020	-,046	-,071	-,002	-,006
Globaal-utilitair	,152	,142	-,064	-,076	-,046	-,061
Schoolfunctie	,004	,004	-,003	-,003	-,081	-,233
Ontplooingsfunctie	,000	,000	,076*	,095	,022	,064
<i>R2 verandering</i>	,431***		,160***		,049*	
SUBJECTIEVE NORM						
Expliciete norm familie	-,016**	-,093	-,015**	-,158	,000	,001
Impliciete norm familie	,048***	,183	,021**	,157	,005	,057
Expliciete norm vrienden	-,008	-,044	-,008	-,087	-,003	-,068
Impliciete norm vrienden	,041***	,126	,022**	,194	,000	,002
<i>R2 verandering</i>	,025***		,030***		,004	
ZELF-EFFICIËNTIE						
Boekenaanbod	,017	,018	,077**	,123	,079**	,224
Leesvaardigheid (relatief)	,039	,038	,183**	,263	,041	,093
Leesvaardigheid (gemak)	,059**	,057	-,028	-,045	,033	,094
<i>R2 verandering</i>	,006***		,068***		,030*	
AANGEPASTE R2 (TOTALE MODEL)	,59		,31		,04	

b: ongestandaardiseerde regressie coëfficiënten

β : gestandaardiseerde regressie coëfficiënt

* $p < 0,10$

** $p < 0,05$

*** $p < 0,01$

De uitkomsten van de regressie analyse staan in tabel 8. Het model is een goede voorspeller van de leesomvang van de Nederlandse jongeren en de Chinese jongeren (aangepaste R-square respectievelijk 0,59 en 0,31). Echter, het model voorspelt niet de verschillen in leesgedrag van de Zuid-Afrikaanse jongeren (aangepaste R-square 0,04).

Het is opmerkelijk dat alleen voor de Nederlandse jongeren geldt dat verschillen in leeftijd en sekse een sterke invloed hebben op leesomvang. Het leeftijdseffect komt voor bij de Chinese jongeren, maar niet bij de Zuid-Afrikaanse jongeren. Een sekseffect komt zowel bij de Chinese jongeren als bij de Zuid-Afrikaanse jongeren niet voor.

De attitude component is de belangrijkste voorspeller voor de Nederlandse jongeren; de globale hedonistische attitude heeft de grootste invloed op de leesomvang van deze groep. Ook voor de Chinese jongeren heeft hun globale hedonistische attitude een groot effect. Het effect van hun leesvaardigheid is zelfs nog wat groter. Voor de groep Zuid-Afrikaanse jongeren kan worden opgemerkt dat alle aspecten van leesattitude een gering (niet-significant) effect hebben op hun leesomvang.

Voor wat betreft het effect van de subjectieve norm op de leesomvang komt eenzelfde beeld naar voren voor de Nederlandse jongeren als voor de Chinese jongeren: de expliciete norm van de familie heeft een significant negatief effect, de impliciete norm van de familie heeft een positief effect, de expliciete norm van de vrienden heeft geen effect, en de impliciete norm van de vrienden heeft een significant positief effect. Voor de Zuid-Afrikaanse jongeren kan geen effect op de leesomvang worden vastgesteld.

Tenslotte, het effect van zelf-efficiëntie, de derde component in de theorie van het beredeneerde gedrag. De mate waarin lezen als gemakkelijk wordt ingeschat heeft alleen voor de Nederlandse jongeren een effect op hun leesomvang. Dit effect is niet van belang voor de Chinese jongeren en voor de Zuid-Afrikaanse jongeren. De geschiktheid van het boekenaanbod heeft een significant effect bij zowel de Chinese jongeren als de Zuid-Afrikaanse jongeren, terwijl dit effect afwezig is bij de Nederlandse jongeren. Bovendien, blijkt dat de relatieve leesvaardigheid (vergeleken met vrienden) een belangrijke invloed heeft op de leesomvang. Dit laatste aspect van leesvaardigheid is niet van belang bij de Nederlandse en Zuid-Afrikaanse jongeren.

CONCLUSIE

In deze studie is lezen van boeken in de vrije tijd onderzocht in drie landen die verschillen in leestrategie, maar ook in de mogelijkheden om te lezen. Een survey is uitgevoerd onder jongeren in Nederland, China (Peking) en Zuid-Afrika (Kaapstad). *De theorie van het beredeneerde gedrag* (Ajzen, 1991) verschaft een bruikbaar kader voor een beter inzicht in de factoren die het leesgedrag van deze jongeren bepalen.

WAT IS DE OMVANG VAN VRIJETIJDLEZEN DOOR JONGEREN?

De meeste jongeren in de drie landen lezen vaak in de vrije tijd. Nederland heeft een lange leestrategie. Het is dan ook opmerkelijk dat de Chinese jongeren en de Zuid-Afrikaanse jongeren meer lezen dan de Nederlandse jongeren. In studies naar leesgedrag in westerse samenlevingen blijkt dat verschillen in leeftijd (jong versus oud) en verschillen in sekse (jongens versus meisjes) een grote invloed hebben op het leesgedrag van jongeren. (Logan en Johnston, 2010). In de onderhavige studie kunnen deze twee effecten ook worden opgemerkt: naarmate Nederlandse jongeren ouder worden gaan ze minder lezen en Nederlandse meisjes lezen meer dan Nederlandse jongens. Het leeftijdseffect geldt ook voor de Chinese jongeren, maar niet voor de Zuid-Afrikaanse jongeren. Het sekse effect kan voor zowel de Chinese als voor de Zuid-Afrikaanse jongeren niet worden opgemerkt.

WAT IS DE INVLOED VAN DE LEESATTITUDE VRIJETIJDLEZEN DOOR JONGEREN?

In deze studie, zijn leesattitudes onderzocht als de inschatting van lezen als middel om een specifiek doel te bereiken. Lezen als vrijetijdsbezigheid kan dan een utilitair en hedonistische doel hebben.

De hedonistische aspecten betreffen gevoelens die worden ervaren tijdens lezen: de plezier functie en de inlevingsfunctie. In het algemeen is de hedonistische attitude de beste voorspeller van leesomvang: jongeren die lezen leuk vinden en zich kunnen inleven in de wereld van het boek lezen meer. Dit geldt voor jongeren in alle drie de landen, hoewel het hedonistisch effect het grootste is in Nederland en het minste in Zuid-Afrika.

De utilitaire aspecten betreffen de schoolfunctie en de ontplooiingsfunctie. Voor de drie groepen jongeren kan een wisselend patroon worden opgemerkt. Voor de Nederlandse jongeren is er een geringe correlatie tussen de utilitaire leesattitude en leesomvang, in de regressieanalyse kan echter geen significante invloed worden vastgesteld. Voor de Chinese jongeren en de Zuid-Afrikaanse jongeren kan geen enkele effect van de utilitaire leesattitude op de leesomvang worden vastgesteld. Kortom, de jongeren in alle drie de landen lezen niet boeken in de vrije tijd omdat

ze denken dat dat goed is voor school, of omdat dat goed is voor de eigen persoonlijke ontwikkeling.

WAT IS DE SOCIALE DRUK OM TE LEZEN IN DE VRIJETIJD?

De ouders en de vrienden van de jongeren vinden het lezen van boeken een verstandige besteding van de vrije tijd. Maar zelf lezen ze weinig en ze vertonen ook weinig gerelateerd gedrag zoals het praten over boeken, of het geven van boeken als cadeau. De mate waarin de jongeren geneigd zijn het gedrag van hun ouders en vrienden na te volgen verschilt opmerkelijk tussen de drie landen. De Nederlandse jongeren zijn in dezelfde mate geneigd toe te geven aan de sociale norm van hun ouders als aan de sociale norm van hun vrienden. De Chinese jongeren zijn in sterke mate geneigd toe te geven aan de sociale norm van hun vrienden, en meer dan aan de sociale norm van hun ouders. Daarentegen zijn in Zuid-Afrika de jongeren in sterke mate geneigd toe te geven aan de sociale norm van hun ouders en meer dan aan de sociale norm van hun vrienden.

Meer specifiek kan worden opgemerkt dat voor de Nederlandse en Chinese jongeren geldt dat de invloed van de impliciete norm (*wat ouders/vrienden doen*) op het leesgedrag groter is dan de expliciete norm (*wat ouders/vrienden zeggen*). Bovendien blijkt voor beide groepen jongeren dat de expliciete norm een negatieve invloed heeft op de mate waarin wordt gelezen in de vrije tijd en dat alleen de impliciete norm een positieve invloed heeft. Anders gezegd, de Nederlandse en Chinese jongeren doen wat anderen doen, niet wat andere zeggen dat ze moeten doen. Ten slotte de Zuid-Afrikaanse jongeren: geen invloed van de subjectieve norm (ouders/vrienden) op hun leesgedrag is gevonden.

WAT IS HET EFFECT VAN ZELF-EFFICIËNTIE OP LEZEN ALS EEN VRIJETIJDSEBEGIRING?

Onder zelf-efficiëntie wordt in de onderhavige studie verstaan de aanwezigheid van geschikt leesmateriaal: vormt de zelf-ingeschatte leesvaardigheid een belemmering om te lezen, en vormen andere factoren zoals geschiktheid van het boekenaanbod een belemmering?

Deze component van de *Theorie van het beredeneerde gedrag* geeft opmerkelijke verschillen tussen de drie landen. Dit was te verwachten, aangezien elk land specifieke belemmeringen heeft die ontstaan uit de specifieke maatschappelijke structuur. Het is opmerkelijk dat de Zuid-Afrikaanse jongeren hun eigen leesvaardigheid het hoogste inschatten. Dit is in strijd met de gegevens uit het PIRLS onderzoek (www.pirls.org, zie Howie e.a., 2007 voor Zuid-Afrika). In PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) is onder meer de leesvaardigheid van jongeren uit een groot aantal landen vergeleken. Het leesvaardigheidsniveau van de

Zuid-Afrikaanse jongeren behoort volgens PIRLS tot de laagste niveaus. Volgens de vergelijking in het PIRLS onderzoek zijn de Zuid-Afrikaanse jongeren juist minder goede lezers dan de Nederlandse en de Chinese jongeren.

Voor Nederland blijkt dat de mate van leesvaardigheid samenhangt met de mate waarin wordt gelezen in de vrije tijd. Dus Nederlandse jongeren die vinden dat het lezen van boeken gemakkelijk is, lezen ook meer. Dit effect kan niet worden opgemerkt voor de Chinese en Zuid-Afrikaanse jongeren. Voor deze groepen geldt echter dat de mate van geschiktheid van het boekenaanbod samenhangt met de mate waarin wordt gelezen (Een effect dat niet voor de Nederlandse jongeren kan worden opgemerkt). Voor de Chinese jongeren geldt bovendien dat de eigen ingeschatte leesvaardigheid (in termen van ‘de beste van de klas’) invloed heeft op de leesomvang. Dus, die Chinese jongeren die denken dat ze met hun leesvaardigheid tot de beste van hun klas behoren, lezen ook meer (zie Broeder, Stokmans en Wang, 2010).

DISCUSSIE

De resultaten in deze studie zijn in een aantal opzichten verrassend. Allereerst is het verrassend dat de *Theorie van het beredeneerde gedrag* redelijk goed de Nederlandse en Chinese situatie verklaart, maar niet past op de Zuid-Afrikaanse situatie. Ook is het verrassend om te constateren dat de motivatie om te lezen (gebaseerd op de leesattitude en de sociale druk) groter is voor jongeren in China en Zuid-Afrika dan voor jongeren in Nederland. Maar deze leesmotivatie heeft in Zuid-Afrika geen invloed op de leesomvang en in China slechts een geringe invloed op de leesomvang (vergeleken met de Nederlandse situatie). Hoe kan dit worden verklaard?

Dit zou kunnen komen door het niveau van leesvaardigheid. Dit is waarschijnlijk niet het geval: zowel de Chinese als de Zuid-Afrikaanse jongeren schatten het niveau van hun leesvaardigheid niet in als een belemmering om te lezen in de vrije tijd.

Wellicht vormen de beperkte mogelijkheden om te lezen een belemmering. Zowel voor de Zuid-Afrikaanse als de Chinese situatie blijkt dat de waargenomen geschiktheid van het boekenaanbod van invloed is op de mate waarin door jongeren wordt gelezen. Dit zou er dus op kunnen wijzen dat het type boekenaanbod een belemmering om te lezen kan zijn voor een aantal jongeren in deze twee landen.

Andere belemmeringen om te lezen zijn niet onderzocht in deze studie. Maar voor de Chinese jongeren zou de beperkte vrije tijd weleens een probleem kunnen zijn. Zij volgen vaak buiten schooltijd veel extra cursussen als voorbereiding op vervolgonderwijs. Chinese jongeren beschikken daardoor nauwelijks over ‘eigen’ zelf

in te vullen vrije tijd (zie Ying, 2003; Hugen, 2009). In de Zuid-Afrikaanse context zou het ontbreken van een rustige plek weleens een belemmering om te lezen kunnen zijn (zie De Jong, 2010; Bax, 2010).

Verder onderzoek is noodzakelijk, onder jongeren in Nederland, China en Zuid-Afrika, maar ook in andere landen met een andere lees traditie en een andere sociale structuur. Hierdoor wordt een beter inzicht verkregen in de relatieve invloed van de lees attitude, de sociale druk om te lezen en de mogelijkheden om te lezen. De verwachting is dat deze vervolgstudies een belangrijke constatering uit de onderhavige studie zullen ondersteunen: jongeren lezen omdat het leuk is, niet omdat het moet.

BIBLIOGRAFIE

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behaviour. *Organizational Behaviour and Human Decision Processes* 50, pp. 179-211.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Batra, R. en O. Athola (1990). Measuring de hedonic and utilitarian sources of consumer attitude. *Marketing Letters* 2(2), pp. 159-170.
- Bax, G. (2010). *Kom ons lees 'n boek. Een vergelijkend onderzoek naar het leesgedrag van Zuid-Afrikaanse en Nederlandse leerlingen*. Universiteit van Tilburg (Master thesis).
- Bond, M. en P. Smith (1996). Culture and conformity: A meta-analysis of studies using Asch's (1952b, 1956) line judgment task, *Psychological Bulletin* 119, pp. 111-137.
- Broeder, P.M. Stokmans en Z. Wang (2010). *Leisure reading among adolescents in Peking*. Beijing Institute of Education [te verschijnen].
- Heine, S., D. Lehman, H. Markus en S. Kitayama (1999). Is there a universal need for positive self-regard? *Psychological Review* 106, pp. 766-794.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: comparing values, behaviours, institutions, and organizations across nations* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA Sage Publications.
- Holbrook, M. en E. Hirschman, (1982). The experiential aspects of consumption: Consumer fantasies, feelings, and fun. *Journal of Consumer Research* 9, pp. 132-140.
- Howie, S. e.a. (2007). *PIRLS Progress in International Reading Literacy Study 2006*, University of Pretoria: Centre for Evaluation and Assessment.
- Hugen, R. (2009). *Leisure time reading of students of secondary education in Beijing: A model examined*, Universiteit van Tilburg (Master thesis).

- Jong, L. de (2010). *Over lezen. Een internationale vergelijking van leesgedrag in Zuid-Afrika en Nederland*. Universiteit van Tilburg (Master thesis).
- Kim, H. en H. Markus (1999). Deviance or uniqueness, harmony or conformity? A cultural analysis. *Journal of Personality and Social Psychology* 77, pp. 785-800.
- Leseman, P. en P. de Jong (1998). Home literacy: opportunity, instruction, cooperation and social-emotional quality predicting early reading achievement. *Research Quarterly* 33, 3, pp. 294-318.
- Logan, S. en R. Johnston (2010). Investigating gender differences in reading, *Educational Review* 62, 175-187.
- Stalpers, C. (2005). *Gevormd door leeservaringen : De relatie tussen leesattitude, het lezen van fictie en het voornemen van adolescenten om lid te blijven van de openbare bibliotheek*. Utrecht: University Utrecht.
- Stokmans, M. (2003). How heterogeneity in cultural tastes is captured by psychological factors: a study of reading fiction. *Poetics* 31, pp. 423-439.
- Stokmans, M. (2007). *Effectmeting van een leesbevorderingsproject: De casus bazar*. Delft: Eburon.
- Tamis-LeMonda, C., R. Briggs, S. McClowry en D. Snow (2008). Parent's goals for children: De dynamic coexistence of individualism and collectivism in cultures and individuals. *Social Development* 17, pp. 183-209.
- Terry, D. en M. Hogg (1996). Group norms and de attitude-behavior relationship: A role for group identification. *Personality and Social Psychology Bulletin* 22, pp. 776-793.
- Schooten, E. van en K. de Glopper (2002). The relation between attitude toward reading adolescent literature and literary reading behaviour. *Poetics* 30, pp. 169-194.
- Voss, K., E. Spangenberg en B. Grohmann (2003). Measuring the hedonic and utilitarian dimensions of consumer attitude. *Journal of Marketing Research* 40, pp. 310-320.
- Ying, G. (2003). Spare-Time life of Chinese children. *Journal of Family and Economic Issues* 24, pp.365-371.
- Yu Hui (2007). *Reading in China*. Beijing: China Intercontinental Press.